

เอกสารประกอบการสอน

เรื่อง

การตัดเหงือกและการตกแต่งเหงือก
(Gingivectomy and Gingivoplasty)

รายวิชา DTMD 531 Surgical Periodontal Therapy

ภาควิชา เวชศาสตร์ช่องปากและปริทันตวิทยา

รศ. เพ็ญพรรณ เลหาพันธ์

สารบัญ

- วัตถุประสงค์ของบทเรียน
- นิยาม
  - การตัดเหงือก (Gingivectomy)
  - การตกแต่งเหงือก (Gingivoplasty)
- ข้อบ่งใช้สำหรับการตัดเหงือก
- ข้อห้ามใช้สำหรับการตัดเหงือก
- การตัดเหงือกโดยใช้มีดผ่าตัด
  - ขั้นตอนในการตัดเหงือก
  - หลักการในการตกแต่งเหงือก
  - การหายของแผล
- หลักการในการตัดเหงือกโดยใช้ศัลยกรรมไฟฟ้า
  - เทคนิคการผ่าตัดพื้นฐานที่ใช้ในทางทันตกรรม
  - กฎพื้นฐานของการใช้ศัลยกรรมไฟฟ้า
  - ข้อดี
  - ข้อเสีย
  - ข้อบ่งใช้
  - เทคนิคในการตัดเหงือก
  - การหายของแผลหลังจากการตัดเหงือกด้วยศัลยกรรมไฟฟ้า
- หลักการในการตัดเหงือกโดยใช้เลเซอร์
  - ข้อควรระวังก่อนและระหว่างการใช้เลเซอร์
  - ข้อดี
  - ข้อเสีย
  - การหายของแผลหลังจากการตัดเหงือกด้วยเลเซอร์
- การตัดเหงือกด้วยสารเคมี (Chemosurgery)
- สรุป
- บรรณานุกรม

วัตถุประสงค์ของบทเรียน

หลังจากศึกษาบทเรียนเรื่องการตัดเหงือกและการตกแต่งเหงือกนี้แล้ว นักศึกษาสามารถ

1. บอกนิยามของการตัดเหงือก และการตกแต่งเหงือก
2. ระบุข้อบ่งชี้และข้อห้ามใช้ของการตัดเหงือก
3. อธิบายขั้นตอนในการตัดเหงือกโดยใช้มีดผ่าตัด และอธิบายหลักการในการตกแต่งเหงือก
4. อธิบายการหายของแผลจากการตัดเหงือกโดยใช้มีดผ่าตัด
5. ระบุหลักการในการตัดเหงือกโดยใช้ศัลยกรรมไฟฟ้าและเลเซอร์

นิยาม

การตัดเหงือก (Gingivectomy)

การตัดเหงือกเป็นศัลยกรรมปริทันต์ที่ทำเพื่อลดความลึกของร่องลึกปริทันต์ ด้วยการตัดเหงือกส่วนที่เป็นผนังของร่องลึกปริทันต์ออกรวมทั้งการตกแต่งรูปร่างของเหงือกที่เหลืออยู่ด้วย การทำศัลยกรรมวิธีนี้จะจำกัดอยู่เฉพาะที่เนื้อเยื่อเหงือกเท่านั้น ไม่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของกระดูกที่อยู่ข้างใต้ การตัดผนังของร่องลึกปริทันต์ออกไปจะทำให้สามารถมองเห็นและเข้าถึงหินน้ำลายบนผิวรากฟัน ทำให้สามารถกำจัดหินน้ำลายออกได้โดยสมบูรณ์และทำผิวรากฟันให้เรียบ เป็นการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการหายของเหงือก และเป็นการบูรณะให้เหงือกมีรูปร่างปกติในทางสรีระ (physiologic contour) การตัดเหงือกอาจทำได้โดยการใช้มีดผ่าตัด หรืออาจใช้ศัลยกรรมไฟฟ้า (electrosurgery/radiosurgery), เลเซอร์ (lasers) หรือ ใช้สารเคมี (chemosurgery) แต่เทคนิคที่แนะนำคือ การตัดเหงือกแบบธรรมดา (conventional gingivectomy) ซึ่งทำโดยใช้มีดผ่าตัด

การตกแต่งเหงือก (Gingivoplasty)

การตกแต่งเหงือกเป็นการแก้ไขรูปร่าง (reshaping) ของเหงือกในกรณีที่ไม่มียูนิตรึงปริทันต์เพื่อให้เหงือกมีรูปร่างปกติในทางสรีระ โรคเหงือกและโรคปริทันต์มักจะทำให้เหงือกมีสภาพผิดปกติ (deformity) ในลักษณะต่างๆ เช่น รอยแยกของเหงือก (gingival cleft) แอ่งเหงือก (gingival crater) เหงือกระหว่างฟันมีลักษณะเหมือนหิ้ง (shelflike interdental gingiva) และ เหงือกโต (gingival enlargement) เหงือกที่มีสภาพผิดปกติเหล่านี้จะขัดขวางการเคลื่อนของอาหาร (food excursion) ตามปกติ ทำให้เป็นแหล่งรวมของคราบจุลินทรีย์ และเศษอาหาร ซึ่งจะส่งเสริมกระบวนการเกิดโรคให้ยาวนานและรุนแรงขึ้นหากไม่ได้รับการแก้ไข

ข้อบ่งชี้สำหรับการตัดเหงือก

การตัดเหงือกเป็นเทคนิคที่ใช้กันอย่างกว้างขวางในอดีต แต่ในปัจจุบันอาจมีที่ใช้น้อยลงเนื่องจากความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องกลไกการหายที่มากขึ้น และมีการพัฒนาวิธีการรักษาที่ก้าวหน้ามากขึ้น อย่างไรก็ตาม การตัดเหงือกยังคงเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในกรณีดังต่อไปนี้

1. การกำจัดร่องลึกปริทันต์เหนือสันกระดูก (suprabony pocket) ไม่ว่าจะมีความลึกเท่าใดก็ตาม ถ้าผนังของร่องลึกปริทันต์นั้นมีลักษณะแน่น (firm) ด้วยเนื้อเยื่อเส้นใย
2. การกำจัดเหงือกที่มีลักษณะบวมโต
3. การกำจัดฝีปริทันต์เหนือสันกระดูก (suprabony periodontal abscess)

ข้อห้ามใช้สำหรับการตัดเหงือก

การตัดเหงือกมีข้อห้ามใช้ในกรณีดังต่อไปนี้

1. มีความจำเป็นต้องทำศัลยกรรมกระดูก (osseous surgery) หรือต้องการตรวจรูปร่างและลักษณะของกระดูก
2. ในสถานะซึ่งกันของร่องลึกปริทันต์อยู่ apical ต่อรอยต่อเยื่อเมือก-เหงือก (mucogingival junction)
3. เมื่อมีข้อพิจารณาเรื่องความสวยงาม โดยเฉพาะในบริเวณฟันหน้าบน

การตัดเหงือกโดยใช้มีดผ่าตัด

ขั้นตอนในการตัดเหงือก

1. ตรวจวัดร่องลึกปริทันต์แต่ละด้านด้วยเครื่องมือตรวจปริทันต์ (periodontal probe) และใช้เครื่องมือที่เรียกว่า pocket marker หรืออาจใช้เครื่องมือตรวจปริทันต์ทำรอยจุดเลือดออก (bleeding point) ไว้บนพื้นผิวเหงือกด้านนอก เพื่อให้ได้รูปร่างสัญญาณ (outline) ของเหงือกที่จะต้องตัดออกในแต่ละด้าน
2. ใช้มีดผ่าตัดชนิดเคิร์กแลนด์ (Kirkland knife) ทำรอยกรีด (incision) บนเหงือกด้านไบหน้า, ด้านลิ้น และในกรณีที่ทำถึงฟันซี่สุดท้ายในขากรรไกร ให้ทำรอยกรีดที่บริเวณด้านไกลกลางของฟันซี่นั้นด้วย ส่วนในบริเวณซอกฟันให้ใช้มีดผ่าตัดชนิดออร์แบน (Orban knife) ช่วยในการทำรอยกรีดบนเหงือกระหว่างฟัน และอาจใช้ใบมีดผ่าตัดเบอร์ #11 และ #12 หรือกรรไกรเป็นเครื่องมือช่วยในการตัดเหงือกด้วย

เริ่มทำรอยกรีดที่ apical ต่อจุดเลือดออกซึ่งเป็นตำแหน่งกันของร่องลึกปริทันต์ ให้มีทิศทาง coronal ไปยังจุดที่อยู่ระหว่างกันของร่องลึกปริทันต์และสันของกระดูก โดยรอยกรีดควรจะอยู่ใกล้กระดูกมากที่สุดเท่าที่จะทำได้เพื่อกำจัดเนื้อเยื่ออ่อนที่อยู่ coronal ต่อกระดูกแต่จะต้องไม่ทำให้เกิดการเผยของกระดูก (bone exposure) ทั้งนี้การเผยของกระดูกเป็นสิ่งที่ไม่ต้องการให้เกิดขึ้น แต่ถ้าหากเกิดขึ้นจะต้องปิดแผลบริเวณนั้นด้วยยาปิดแผลปริทันต์ (periodontal pack) ให้พอเหมาะ การหายก็จะเกิดขึ้นได้โดยไม่มีปัญหา

รอยกรีดที่ใช้ในการตัดเหงือกอาจเป็นแบบไม่ต่อเนื่อง (discontinous incision) หรือแบบต่อเนื่อง (continuous incision) ก็ได้ การตัดเหงือกควรมีลักษณะตัดเฉียง (bevel) ประมาณ 45° กับผิวฟัน เพื่อให้เนื้อเยื่อกลับมามีลักษณะบาง และให้มีลักษณะโค้งไปตามคอฟันตามปกติ (normal festooned pattern/scalloped marginal outline) ให้มากที่สุด หากไม่ทำการตัดเฉียง รอยตัดที่ได้จะมีลักษณะเป็นพื้นผิวของเนื้อเยื่อยึดต่อที่ลักษณะเป็นสันกว้าง ซึ่งต้องอาศัยเวลาในการหายนานขึ้น จึงจะได้รูปร่างทางสรีระที่ต้องการ

ในช่วงเวลาของการหายที่นานขึ้นนี้ หากมีการสะสมของคราบจุลินทรีย์และเศษอาหารในบริเวณดังกล่าว อาจทำให้กลับมีร่องลึกปริทันต์เกิดขึ้นได้

3. กำจัดผนังของร่องลึกปริทันต์ที่ตัดออก แล้วทำความสะอาดบริเวณดังกล่าว ตรวจผิวรากฟันโดยละเอียด จะเห็นโซนที่อยู่ apical ที่สุดมีลักษณะเป็น bandlike light zone ซึ่งเป็นส่วนที่เนื้อเยื่อยึดอยู่กับผิวฟัน และในส่วนที่ถัดมาทาง coronal อาจพบหินน้ำลายที่หลงเหลืออยู่ หรืออาจพบรอยผุรากฟัน (root caries) หรือการสูญเสียของรากฟัน (root resorption) ได้ และอาจพบเนื้อเยื่อแกรนูเลชัน (granulation tissue) บนพื้นผิวของเนื้อเยื่ออ่อนที่ถูกตัด

4. ขูดเนื้อเยื่อแกรนูเลชันอย่างระมัดระวังด้วยเครื่องมือขูด (curette) และกำจัดหินน้ำลายที่หลงเหลืออยู่ รวมทั้งเคลือบรากฟันตาย (necrotic cementum) เพื่อให้ได้ผิวรากฟันที่เรียบและสะอาด

5. ปิดบริเวณที่ทำด้วยสิ่งตกแต่งแผลปริทันต์ (periodontal dressing)

หลักการในการตกแต่งเหงือก

การตกแต่งเหงือกอาจทำได้ด้วยมีดผ่าตัดประเภทต่างๆ หรือหัวกรอหินภาคเพชร (diamond stone) ชนิดหยาบ หรืออาจใช้ศัลยกรรมไฟฟ้า กระบวนทำเหมือนการตกแต่งเหงือกฟันเทียม คือ ทำขอบเหงือกให้เรียบบาง (taper gingival margin) สร้างเค้าโครงขอบเหงือกให้มีลักษณะโค้งไปตามคอฟัน ทำเหงือกยึดให้บาง สร้างรอยเว้าระหว่างฟันแนวยืน (vertical interdental grooves) และทำรูปร่างของเหงือกระหว่างฟันให้เป็นทางผ่านของอาหาร (sluiceways)

การหายของแผล

การตอบสนองขั้นแรก (initial response) ภายหลังจากตัดเหงือก คือ การเกิดลิ่มเลือด (blood clot) เพื่อปกป้องพื้นผิวของเนื้อเยื่อที่ถูกตัด เนื้อเยื่อที่อยู่ใต้ลิ่มเลือดจะมีการอักเสบเฉียบพลันและมีการตาย (necrosis) บ้าง จากนั้นลิ่มเลือดจะถูกแทนที่ด้วยเนื้อเยื่อแกรนูเลชัน เมื่อผ่านไป 24 ชั่วโมงในบริเวณที่อยู่ใต้ต่อชั้นพื้นผิวที่มีการอักเสบ และมีการตายจะมีเซลล์ใหม่ของเนื้อเยื่อยึดต่อ (connective tissue) เพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเซลล์ที่จะสร้างหลอดเลือด (angioblast) เมื่อผ่านไป 3 วันจะพบเซลล์สร้างเส้นใยตัวอ่อน (young fibroblasts) ในบริเวณนี้จำนวนมาก เนื้อเยื่อแกรนูเลชันที่มีเส้นเลือดจำนวนมากจะเจริญไปทาง coronal ทำให้เกิดขอบเหงือกเสรี (free gingival margin) และร่องเหงือก (gingival sulcus) ขึ้นมาใหม่ หลอดเลือดฝอยที่มาจากหลอดเลือดของเอ็นยึดปริทันต์ (periodontal ligament) จะเจริญเข้าไปในเนื้อเยื่อแกรนูเลชัน และภายใน 2 สัปดาห์หลอดเลือดฝอยนี้จะเชื่อมต่อกับหลอดเลือดของเหงือก

หลังจากการตัดเหงือก 12-24 ชั่วโมง เซลล์เยื่อบุผิวที่ขอบแผลจะเริ่มเจริญโดยการย้ายที่ (migrate) ไปบนเนื้อเยื่อแกรนูเลชัน แยกเนื้อเยื่อแกรนูเลชันออกจากชั้นพื้นผิวที่ป็นเพื่อนของลิ่มเลือด เซลล์เยื่อบุผิวที่ขอบแผลจะมี activity สูงสุดหลังจากทำ 24-36 ชั่วโมง เซลล์เยื่อบุผิวใหม่มาจากเซลล์เยื่อบุผิวที่บริเวณขอบแผลในชั้นเบซัล (basal layer) และชั้นสปินัส (spinous layer) เซลล์เยื่อบุผิวใหม่จะย้ายที่ไปบนแผลบน (fibrin layer)

ของแผลในลักษณะ tumbling action ซึ่งในเวลาต่อมาชั้นไฟบรินจะสลายและถูกแทนที่โดยเนื้อเยื่อยึดต่อ เซลล์เยื่อบุผิวจะยึดติดกับ substrate โดยเฮมิเดสโมโซม (hemidesmosome) และ basement lamina ที่สร้างขึ้นมาใหม่

โดยทั่วไปหลังจากการตัดเหงือก 5-14 วัน พื้นผิวของแผลจะเกิดการสร้างเยื่อบุผิว (epithelialization) โดยสมบูรณ์ ระหว่าง 4 สัปดาห์แรกหลังการตัดเหงือก เนื้อเยื่อจะมีการเปลี่ยนเป็นเคอราทิน (keratinization) น้อยกว่าก่อนทำการผ่าตัด การหายของเยื่อบุผิวจะสมบูรณ์ (complete repair) ใช้เวลาประมาณ 1 เดือน การขยายของหลอดเลือด (vasodilation) และการมีหลอดเลือดมาก (vascularity) จะเริ่มลดลงหลังจากวันที่ 4 ของการหายของแผล และบริเวณนี้จะดูเหมือนเกือบเป็นปกติภายหลังจากทำ 16 วัน การหายโดยสมบูรณ์ของเนื้อเยื่อยึดต่อจะใช้เวลาประมาณ 7 สัปดาห์

การไหลของน้ำเหลืองเหงือก (gingival fluid) จะเพิ่มขึ้นในระยะแรกหลังการตัดเหงือก และจะลดลงเมื่อการหายคืบหน้าไป การไหลของน้ำเหลืองเหงือกจะเพิ่มสูงสุดหลังจากทำ 1 สัปดาห์ ซึ่งสอดคล้องกับระยะเวลาที่เนื้อเยื่อมีการอักเสบสูงสุด

แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงของเนื้อเยื่อเกี่ยวกับการหายที่เกิดขึ้นหลังการตัดเหงือกจะเหมือนกันในแต่ละคน แต่ระยะเวลาที่ต้องการสำหรับการหายที่สมบูรณ์จะแตกต่างกันมาก โดยขึ้นกับขนาดของรอยตัดที่เกิดขึ้น (area of cut surface) และสิ่งรบกวนต่างๆ เช่น จากสิ่งระคายเคืองเฉพาะที่ (local irritation) และการติดเชื้อ (infection) ในผู้ป่วยที่มีเมลานโนซิส (melanosis) ของเหงือกที่ไม่ได้เกิดจากกรรมพันธุ์ พบว่าการมีสารสีจับ (pigmentation) ที่เหงือกจะลดลงหลังการหายของแผล

หลักการในการตัดเหงือกด้วยศัลยกรรมไฟฟ้า

ศัลยกรรมไฟฟ้าเป็นเทคนิคในการผ่าตัดที่ทำบนเนื้อเยื่ออ่อนโดยใช้กระแสไฟฟ้าที่ควบคุมให้มีความถี่สูง ในขนาด 1.5-7.5 ล้านรอบต่อวินาที (megahertz) อิเล็กโทรดที่ใช้งาน (active electrode) จำแนกได้เป็น 3 ชนิด คือ 1) needle/single-wire electrode, 2. loop electrodes และ 3. heavy bulkier electrodes

เทคนิคการผ่าตัดพื้นฐานที่ใช้ในทางทันตกรรม

การผ่าตัดโดยใช้ศัลยกรรมไฟฟ้าประกอบด้วยเทคนิคพื้นฐาน 4 อย่าง คือ 1) electrosection (electrotomy หรือ acusection), 2. electrocoagulation, 3. electrofulguration และ 4. electrodesiccation แต่เทคนิคที่ใช้ในทางทันตกรรมมากที่สุดคือ electrosection และ electrocoagulation

Electrosection ใช้เพื่อการทำรอยกรีด (incision) การตัดเนื้อเยื่อออก (excision) และทำเนื้อเยื่อให้เรียบ อิเล็กโทรดที่ใช้ในการทำรอยกรีด หรือ การตัดออก เป็นชนิด needle/single-wire ซึ่งสามารถที่จะขยับหรือปรับให้เข้ากับชนิดของการตัดที่ต้องการ ส่วนอิเล็กโทรดที่ใช้ในการทำเนื้อเยื่อให้เรียบเป็นชนิด loop กระแสไฟฟ้าที่ใช้สำหรับ electrosection คือ fully rectified current

Electrocoagulation ใช้เพื่อควบคุมการเลือดออกหรือทำให้เลือดเกิดการจับเป็นลิ่ม (coagulation) ทั้งนี้ electrocoagulation เป็นการป้องกันการเลือดออก (bleeding หรือ hemorrhage) ตั้งแต่การผ่าตัดเนื้อเยื่ออ่อน แต่จะไม่สามารถหยุดการเลือดออกหลังจากที่มีเลือดแล้ว ในกรณีที่มีการเลือดออกแล้วจะต้องทำให้เลือดหยุดก่อนโดยให้แรงกดโดยตรง (direct pressure) จากการใช้ลม, การกด (compress), หรือใช้คีมห้ามเลือด (hemostat) หลังจากที่ยุติอาการเลือดออกได้ชั่วคราว จึงจะใช้อิเล็กโทรดชนิด ball และพื้นผิวด้วย coagulating current เบาๆ เป็นช่วงสั้นๆ เพื่อปิดหลอดเลือดฝอยหรือหลอดเลือดที่ใหญ่ ศัลยกรรมไฟฟ้าจะเป็นประโยชน์สำหรับการควบคุมเลือดที่ออกเป็นจุดแยกกัน

กฎพื้นฐานของการใช้ศัลยกรรมไฟฟ้า

ในการใช้ศัลยกรรมไฟฟ้ามีกฎพื้นฐานที่สำคัญที่สุดคือ จะต้องเคลื่อนปลายอิเล็กโทรดอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เนื้อเยื่อได้รับกระแสไฟเป็นเวลานานและซ้ำๆ ซึ่งจะทำให้เกิดความร้อนสะสมและทำให้เกิดการทำลายเนื้อเยื่อมากเกินไป การเคลื่อนปลายอิเล็กโทรดอยู่ตลอดเวลาจะทำให้เนื้อเยื่อได้เว้นช่วงการรับกระแสไฟฟ้า จะช่วยลดและกำจัดความร้อนสะสม เนื้อเยื่อมีโอกาสเย็นลงอย่างพอเพียง (5-10 วินาที)

ข้อดี

ศัลยกรรมไฟฟ้าเป็นวิธีการที่ใช้ในการตกแต่ง (sculpturing) หรือ ดัดแปลง (modifying) เนื้อเยื่ออ่อนในช่องปากที่ทำให้ผู้ป่วยเกิดความไม่สบายและเกิดการเลือดออกน้อย

ข้อเสีย

ไม่สามารถใช้ศัลยกรรมไฟฟ้าในผู้ป่วยที่มี noncompatible หรือ poorly shield cardiac pacemaker ทำให้เกิดคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า

ขณะใช้ศัลยกรรมไฟฟ้าถ้าปลายของอิเล็กโทรดแตะกับกระดูกจะทำให้เกิดความเสียหายของกระดูก ซึ่งแก้ไขหรือทำให้กลับมาเหมือนเดิมไม่ได้ (irreparable damage of bone)

ความร้อนที่เกิดจากการใช้อย่างไม่เหมาะสม เช่น เมื่อใช้อิเล็กโทรดใกล้กับกระดูก สามารถทำให้เกิดความเสียหายของเนื้อเยื่อและเกิดการสูญเสียอวัยวะปริทันต์ที่รองรับฟันได้

เมื่ออิเล็กโทรดสัมผัสกับรากฟัน จะทำให้การไหม้ของเคลือบรากฟัน (cementum burn)

ข้อบ่งใช้

ควรจำกัดการใช้อยู่ที่พื้นผิวของเหงือก เช่น การกำจัดเหงือกโต การทำการตกแต่งเหงือก การเปลี่ยนตำแหน่งของเนื้อเยื่อ (frenum) การเปลี่ยนตำแหน่งการยึดของกล้ามเนื้อ และการทำรอยกรีดเพื่อการระบายหนองจากฝีปริทันต์ (periodontal abscess) หรือจากฝีรอบตัวฟัน (pericoronal abscess) ในการทำจะต้องใช้ความระมัดระวังอย่างมากเพื่อหลีกเลี่ยงการสัมผัสผิวฟัน ไม่ควรใช้ศัลยกรรมไฟฟ้าในการทำผ่าตัดเปิดแผ่นเนื้อเยื่อทางปริทันต์ (flap operation) หรือการทำศัลยกรรมเยื่อเมือก-เหงือก (mucogingival surgery) เพราะเป็นบริเวณที่ใกล้กับกระดูก

เทคนิคในการตัดเหงือก

การตัดเหงือกโต และการทำการตกแต่งเหงือกจะใช้อิเล็กโทรดชนิด needle/single-wire เสริมด้วยอิเล็กโทรดชนิด loop ที่มีลักษณะ ovoid หรือ diamond-shaped ขนาดเล็กเพื่อทำการตกแต่งเหงือกให้มีลักษณะ festooning คือ ให้เหงือกที่อยู่บนรากฟันมีเค้าโครงไปตามแนวคอฟัน (cervical line) โดยใช้ blended cutting current และ coagulating current ทั้งนี้เมื่อปล่อยกระแสไฟฟ้าเข้าสู่อิเล็กโทรดแล้ว จะต้องเคลื่อนอิเล็กโทรดที่ทำงานในลักษณะ “shaving” motion สั้นๆ อยู่ตลอดเวลา

การหายของแผล

มีรายงานเกี่ยวกับการหายที่ไม่ตรงกัน บางรายงานไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในการหายของเหงือกหลังจากการตัดเหงือกด้วยคลื่นวิทยุไฟฟ้า และการตัดด้วยมีดปริทันต์ บางรายงานพบว่าคลื่นวิทยุไฟฟ้าจะทำให้มีการหายที่ช้ากว่า, ความกว้างของเหงือกลดลงมากกว่า และมีเยื่อใยต่อกระดูกมากกว่า ดูเหมือนว่าผลที่ได้รับภายหลังการตัดเหงือกด้วยคลื่นวิทยุไฟฟ้าและด้วยมีดปริทันต์จะมีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย แต่ถ้าใช้สำหรับการตัดที่ลึกใกล้กระดูก คลื่นวิทยุไฟฟ้าจะทำให้เกิดเหงือกร่น (gingival recession), การตายของกระดูก (bone necrosis) และการเกิดเศษกระดูกตาย (sequestration), การสูญเสียความสูงของกระดูก (loss of bone height), การเผยง่ามรากฟัน (furcation exposure) และฟันโยก (tooth mobility) ซึ่งลักษณะต่างๆ เหล่านี้มักจะไม่มีเกิดขึ้นเมื่อทำคลื่นวิทยุไฟฟ้าด้วยมีดปริทันต์

หลักการในการตัดเหงือกด้วยเลเซอร์

คำว่า “laser” เป็นอักษรย่อของกระบวนการที่เรียกว่า “light amplification by stimulated emission of radiation” เลเซอร์ที่มักใช้ในทางทันตกรรมเป็นชนิด carbon dioxide (CO₂) และ neodymium:yttrium-aluminium-garnet (ND:YAG) ที่มี wavelengths 10,600 nm และ 1,064 nm ตามลำดับซึ่งความยาวคลื่นทั้งสองอยู่ในช่วงอินฟราเรด (infrared) จึงจะต้องรวมกับ visible laser ชนิดอื่นๆ เพื่อให้เห็นลำแสงและเล็งเป้าหมายได้

เมื่อเนื้อเยื่อได้รับแสงเลเซอร์ พลังงานของแสงจะเกิดการสะท้อน (reflection), เกิดการดูดซึม (absorption) และเกิดการส่งผ่าน (transmission) ไปสู่เนื้อเยื่อข้างเคียง การดูดซึมพลังงานจากแสงเลเซอร์ของเนื้อเยื่อขึ้นกับโมเลกุลของน้ำ, โปรตีน, สารสี (pigment) และโมเลกุลขนาดใหญ่อื่นๆ ที่มีอยู่ในเนื้อเยื่อ พบว่าสัมประสิทธิ์ของการดูดซึม (absorption coefficient) จะขึ้นอยู่กับความยาวคลื่นของแสงเลเซอร์ที่เนื้อเยื่อจะได้รับ

การนำเลเซอร์มาใช้ในปริทันต์บำบัดมีความซับซ้อน เนื่องจากองค์ประกอบของอวัยวะปริทันต์มีทั้งเนื้อเยื่ออ่อนและเนื้อเยื่อแข็ง แม้ว่า CO₂ และ ND:YAG จะมีคุณสมบัติในการตัดออก/การลอก (ablation) และการห้ามเลือด (hemostasis) ในเนื้อเยื่ออ่อนได้ดีมาก และได้การรับรองให้ใช้ในการทำคลื่นวิทยุไฟฟ้าและคลื่นวิทยุของปาก แต่เมื่อใช้กับผิวรากฟัน และกระดูกเบ้าฟัน มีรายงานว่าเนื้อเยื่อเป้าหมายและเนื้อเยื่อ

ข้างเคียงจะเกิดคาร์บอนไนเซชัน (carbonization) และมีความเสียหายที่เกิดจากความร้อนเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นการนำเลเซอร์มาใช้จึงยังคงจำกัดอยู่ที่การทำการตัดเหงือก การตัดเนื้อยึดดอก (frenectomy) และการกำจัด melanin pigmentation และ metal tattoo จากเหงือก ข้อบ่งใช้อื่นๆ ที่ยังอยู่ระหว่างการศึกษาวิจัยได้แก่ การใช้เลเซอร์ในการทำ subgingival debridement และ curettage การกำจัดเนื้อเยื่อกระดูกชั้นระหว่างการผ่าตัดเปิดแผ่นเนื้อเยื่อทางปริทันต์ และการทำการตกแต่งกระดูก (osseous recontouring) รวมทั้งในการผ่าตัดรากเทียม (implant surgery) การรักษาเพื่อคงสภาพของรากเทียม และการรักษาการอักเสบรอบรากเทียม (periimplantitis) ซึ่งจะต้องติดตามต่อไปว่าจะมีประสิทธิภาพหรือไม่

ข้อควรระวังก่อนและระหว่างการใช้เลเซอร์

แสงเลเซอร์สามารถที่มีปฏิกริยากับเนื้อเยื่อแม้จะอยู่ใน noncontact mode ซึ่งหมายความว่าลำแสงเลเซอร์อาจไปถึงดวงตาของผู้ป่วย และเนื้อเยื่ออื่นๆ ที่อยู่รอบๆ เป้าหมายในช่องปาก ดังนั้นจึงต้องมีการป้องกันที่เหมาะสมก่อนและระหว่างการใช้เลเซอร์ดังต่อไปนี้

1. สวมแว่นตาที่ทำจากวัสดุที่เหมาะสมเพื่อป้องกันดวงตาทั้งของผู้ป่วย ทันตแพทย์ และผู้ช่วยทันตแพทย์
2. ป้องกันการได้รับแสงโดยไม่ได้ตั้งใจจากการทำงานใน noncontact mode
3. ป้องกันดวงตาของผู้ป่วย, ลำคอ, และเนื้อเยื่อช่องปากอื่นๆ ที่อยู่นอกตำแหน่งเป้าหมาย
4. ใช้ผ้าก๊อชเปียกเพื่อหลีกเลี่ยงการสะท้อนจากพื้นผิวเครื่องมือที่เป็นโลหะ
5. ใช้เครื่องดูดที่มีความเร็วสูงมากพอเพื่อจับควันที่เกิดจากการใช้เลเซอร์ตัดเนื้อเยื่อ (laser plume) ซึ่งมีสารที่ก่อความระคายเคืองกับทางเดินหายใจ

ข้อดี

การรักษาด้วยเลเซอร์ช่วยในเรื่องการห้ามเลือดได้ดี, มี bactericidal effect และทำให้เกิดการหดตัวของแผลน้อย

ข้อเสีย

การรักษาด้วยเลเซอร์มีความเสี่ยงที่จะทำให้เกิดเหตุการณ์ต่อไปนี้

1. เกิดการทำลายของเนื้อเยื่อที่มากเนื่องจากการตัดโดยตรง และผลข้างเคียงจากความร้อน
2. เกิดการทำลายของ attachment apparatus ที่บริเวณก้นของร่องลึกปริทันต์
3. เกิดการทำลายผิวรากฟัน และเนื้อเยื่อเหงือกภายในร่องลึกปริทันต์อย่างมาก
4. เกิดภัยอันตรายจากความร้อนต่อผิวรากฟัน, เนื้อเยื่อเหงือก, เนื้อเยื่อใน (pulp), และเนื้อเยื่อกระดูก

การหายของแผล

มีรายงานว่าแผลที่เกิดจากการรักษาด้วยเลเซอร์จะหายช้ากว่าเมื่อเปรียบเทียบกับแผลที่เกิดจากการตัดด้วยมีด

การตัดเหงือกด้วยสารเคมี chemosurgery

เทคนิคในการกำจัดเหงือกโดยใช้สารเคมี ซึ่งได้แก่ 5 % paraformaldehyde, หรือ potassium hydroxide มีการใช้ในอดีต แต่วิธีนี้ไม่มีการใช้แล้วในปัจจุบันเนื่องจากมีข้อเสียคือ ไม่สามารถควบคุมความลึกของปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นได้ ดังนั้นอวัยวะปริทันต์ที่มีสุขภาพดีได้ร่อนลึกปริทันต์อาจได้รับภัยอันตรายด้วย, ไม่เกิดการปรับรูปของเหงือก (gingival remodeling) อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังพบว่าการสร้างเยื่อเนื้องอก และการเกิดใหม่ของเยื่อเนื้องอกเชื่อมต่อ (junctional epithelium) รวมทั้งเส้นใยเหงือก (gingival fiber) บริเวณสันกระดูกเบ้าฟัน (alveolar crest) จะเกิดขึ้นซ้ำมากกว่าการใช้มีด

สรุป

การตัดเหงือกเป็นเทคนิคที่มีประวัติการใช้ที่ยาวนาน อาจทำโดยใช้มีดผ่าตัด ศัลยกรรมไฟฟ้า หรือ เลเซอร์ แต่วิธีที่แนะนำคือการใช้มีดผ่าตัด อย่างไรก็ตามการเลือกทำการตัดเหงือกต้องพิจารณาถึงปัจจัยหลายอย่าง ได้แก่ การเก็บรักษาเนื้อเยื่อที่มีเคอราทิน (keratinized tissue), การทำให้เกิดสูญเสียเนื้อเยื่อเหงือกน้อยที่สุดเพื่อคงสภาพความสวยงาม การเข้าถึงรอยโรคของกระดูกได้เพียงพอเพื่อทำการแก้ไข และการทำให้เกิดความไม่สบายและการมีเลือดออกหลังการผ่าตัดน้อยที่สุด โดยพยายามใช้วิธีการที่ทำให้เกิดแผลปิด (primary closure) ดังนั้นจึงจะเห็นว่าในปัจจุบันการตัดเหงือกจึงมีการใช้ที่จำกัด ผู้ทำจะต้องประเมินผู้ป่วยแต่ละรายอย่างดี เพื่อการเลือกวิธีการรักษาได้อย่างเหมาะสม

บรรณานุกรม

- Takei HH, Carranza FA. Gingival surgical techniques. In: Newman MG, Takei HH, Klokkevold PR, Carranza FA, editors. Carranza's clinical periodontology. 10th ed. Philadelphia: W.B. Saunders; 2006. p. 909-17.
- Camargo PM, Carranza FA, Takei HH. Treatment of gingival enlargement. In: Newman MG, Takei HH, Klokkevold PR, Carranza FA, editors. Carranza's clinical periodontology. 10th ed. Philadelphia: W.B. Saunders; 2006. p. 918-25.
- Wolf HF, Rateitschak EM, Rateitschak KH, Hassell TM. Periodontology. In: Rateitschak KH, Wolf HF, editors. Color atlas of dental medicine. 3rd revised and expanded ed. New York: Thieme Medical Publishers; 2005. p. 371-380.
- Prichard JF, Ford JE. Gingival surgery. In Prichard JF, editor. The diagnosis and treatment of periodontal disease. 1st ed. Philadelphia: WB Saunders; 1979, p270-97.
- Wennström JL, Lars H, Lindhe J. Periodontal surgery: access therapy. In: Lang NP, Lindhe J, Karring T, editors. Clinical periodontology and implant dentistry. 5th ed. Oxford: Blackwell Publishing Ltd; 2008. p. 784-822.